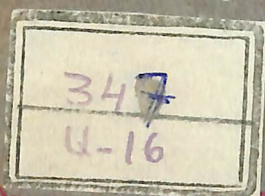

Ժողովրդական ԴԱՏԱՎՈՐԻ
ՅԵՎ
Ժողովրդական ՍՏԵՆԱԿԱԼԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Ս. Ն. ԱՐԲԱՄՈՎ

ՀԱՅՑԱՅԻՆ
ՎԱՂԵՄՈՒԹՅՈՒՆ

Ի. Ա. ԳՈՂՑԱԿՈՎԻ
ԿՐԹԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ

347
Ա-16

ԽԱՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՂԿՈՄԱՏԻ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԻԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

01 MAR 2010

01 MAR 2010

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐԻ ՅԵՎ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՏԵՆԱ-
ԿԱԼԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Апр
2-5731a

Ս. Ն. ԱՐԲԱՄՈՎ

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԻՄՈՒԹՅՈՒՆ

Ի. Տ. ԳՈՒՅԱԿՈՎԻ
ԽՐԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ

ИHB. № 15001.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՀ ԱՐԴՅՈՂԿՈՄԱՏԻ
ՅԵՐԵՎԱՆ ● 1940

Վերջին ժամանակները դատական որդանները համարվել են ժողովրդական դատավորների և ժողովրդական ատենակալների նոր կողմերով, վորոնք դեռևս ըստարար չափով ծանոթ չեն խորհրդային որենսդրությանն ու չունեն դատական աշխատանքի անհրաժեշտ փորձ։ Այդ բնկերներին ողնութուն և պետք, վորակաղի նրանք արագ կերպով կարողանան տիրապետել դործին, ընդդրկեն դատական աշխատանքի հիմնական հարցերը, կողմնորոշվեն դատարանի առաջ դրված խնդիրներում։

«Ժողովրդական դատավորի և ժողովրդական ատենակալի դրողարան»-ի լույսընծայումը զգալի չափով կլրացնի արդարադատության ժաղմինների իրավարանական հանրամատչելի զրականության ըացը և կյական ոժանգակություն ցույց կտա ժողովրդական դատավորին և ժողովրդական ատենակալին՝ նրանց զործնական աշխատանքում։

Գրողարանը բաղկացած և ըրեական և ըողաըացրական իրավունքի, դատական իրավունքի առանձին հարցերին և ժողովրդական դատարանի աշխատանքների այլ առանձին հարցերին նվիրված մի շարք զրքերից։

Իրավարանական հրատարակչությունը խնդրում և ընթերցողներին լույս ընծայող զրողարանի վերաբերյալ իրենց կարծիքն ու գրողությունները ուղարկել հրատարակչությանը։

39855-69

ՀԱՅՑԱՑԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԱՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վորպես կանոն, ըողաըացրական իրավունքները խախտվելու դեպքում պաշտպանվում են դատական կարգով։

ՈՒՅՄՆՉ Քաղ. Որ. 2 հողվածը (և մյուս միութենական հանրապետությունների ըաղ. որենսդրքերի համապատասխան հողվածները) սահմանում և, վոր՝ «Քաղաըացրական իրավունքի վերաբերյալ վեճերը լուծվում են դատական կարգով։ Դատարանին դիմելու իրավունքից հրաժարվելն անվավեր և»։

Քաղաըացրիների անձնական ու դույըային իրավունքների և շահերի դատական պաշտպանությունը, ինչպես նաև պետական հիմնարկների, ձեռնարկությունների, կոլտնտեսությունների, կոոպերատիվ և այլ հասարակական կաղմակերպությունների իրավունքների և որենքով պահպանվող շահերի դատական պաշտպանությունը, իրաղործվում և հայց հարուցելու միջոցով։

Շահաղրղված անձը հայց կարող և հարուցել վոչ միայն այն ժամանակ, յերբ նա իր իրավունքները խախտված և համարում, այլ և այն դեպքերում, յերբ նա շահագրղըված և իր վորոչ իրավունքների աղկայությունը կամ զրանց բացաղկայությունը դատարանի միջոցով հաստատելու մեջ։ Որինակ, հայրությունը հաստատելու վերաբերյալ հայցը, փաստական աղուեղական հարաբերություններ հաստատելու վերաբերյալ հայցը—սրանք կլինեն վորոչ իրավունքների աղկայությունը հաստատող հայցեր, իսկ կնքված պայմանաղիրն անվավեր ձանաչելու վերաբերյալ հայցը կլինի

պահանջ պայմանագրից բղխող իրավունքները և պարտա-
կանութիւնները բացակայութիւնը դատարանի կողմից
ճանաչելու մասին:

Հայցային վաղեմութիւնը կոչվում է այն ժամկետը,
վորի ընթացքում կարող է տեղի ունենալ իրավունքների
իրագործումը, այդ թիւում և նրանց հարկադրական իրա-
գործումը դատարանի միջոցով:

Հայցային վաղեմութիւնից պետք է տարբերել ձեռք-
բերման (приобретательную) վաղեմութիւնը: Ձեռք բեր-
ման վաղեմութիւնը կոչւում են որեւորով վերջնական ժամա-
նակամիջոցի լրանալը, վորի հետեանքով ձեռք է բերվում
վորեւ իրավունք, որինալ, վորոչ ժամանակի ընթացքում
ուրիշի գույքին տիրապետող անձը սեփականութեան իրա-
ւունք է ձեռք բերում այդ գույքի նկատմամբ:

Ձեռքբերման վաղեմութիւն մեր որենսդրութիւնը չի
ընդունում: ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որենսդրել 44 հոդվածը և
մյուս միութենական հանրապետութիւնների քաղ. որենս-
դրքերի համապատասխան հոդվածները սահմանում են, վոր
հայց հարուցելու իրավունքը, այսինքն՝ դատարանի միջո-
ցով իրավունքի հարկադրական իրագործում պահանջելու
իրավունքը, մարվում է որեւորում նշված ժամկետն անցնե-
լուց հետո, այսինքն՝ հայցային վաղեմութիւնը լրանալուց
հետո: Որենքն այդ կանոնը սահմանում է հոդուտ քաղա-
քացիական իրավունքների պատշաճ պահպանութեան և անձ-
նական ու գույքային իրավահարաբերութիւնների մեջ վո-
րոշակիութիւն ու կարգ ապահովելու համար:

Յեթե յերկար ժամանակ հայցը չի հարուցվել, ապա
կարող է անհնար դառնալ, կամ վերին աստիճանի դժվար
լինել առաջադրված պահանջները հիմնավորելու համար
ապացույցներ ներկայացնելը կամ առաջադրված պահանջ-
ների դեմ առարկութիւններ անելը: Յեւ իրող, վոր վերա-
ները կարող են մեռնել, բացակայել անհայտ հասցեյով,
կամ մոռանալ այն հանգամանքները, վորոնք պետք է պարզ-
վեն, փաստաթղթերը կարող են կորցվել, վոչնչացվել և
այլն: Այդ ամենը դժվարացնում կամ բոլորովին անհնար
է դարձնում կողմերի իսկական փոխհարաբերութիւնները

պարզելը և դրանով նաև դժվարացնում հիմնավորված վճիռ
կայացնելը:

Յեթե վիճելի իրավունքը յերկար ժամանակ չի իրա-
գործվել, ապա միանգամայն բնական կլինէր յենթադրել,
վոր այդ իրավունքը կամ ընդհանրապէս չի ծագել, կամ թե
չե նա կորցրել է իր արժեքը դատական պաշտօնաւթյան
իրավունք ունեցող անձնավորութեան համար:

Բացի այդ, հայցային վաղեմութիւնը սահմանվում է
նաև նրա համար, վոր չի կարելի գոյութիւն ունեցող դրու-
թիւնը, գոյութիւն ունեցող փաստական հարաբերութիւն-
ներն անորոշ ժամանակով թողնել նրանց հարկադրական
փոփոխութեան կամ լիկվիդացիայի հնարավորութեան
սպառնալիքի տակ:

Մեր սոցիալիստական տնտեսութիւնը պլանային տնտե-
սութիւն է, վորի շնորհիւ ամեն մի ձեռնարկութիւն, ամեն
մի կադմակերպութիւն իր տնտեսութիւնը վարում է վո-
րոշ պլանով: Բնական յերկար ժամանակ իրենց հարաբե-
րութիւններն ուրիշ ձեռնարկութիւնների կամ կադմակեր-
պութիւնների հետ անորոշ դրութեան մեջ թողնելը պլանի
կադմալուծում առաջ կբերէր: Որինալ, հնարավոր չե, վոր
ձեռնարկութիւնը յերկար ժամանակ անտեղյակ մնա այն
պահանջների մասին, վորոնք կարող են առաջադրվել նրան,
իր մատակարարած արտադրանքի առթիւ, նրա վորակի
մասին և այլն: Նման դրութիւնը ձեռնարկութիւնների և
կադմակերպութիւնների աշխատանքի մեջ կմտցնէր անկա-
յունութիւն, անորոշութիւն:

Յուրաքանչյուր քաղաքացի ևս իր գոյութեան նյութա-
կան պայմանները կառուցում է վորոշ հաշվով: Յերկարատե
ժամանակի ընթացքում պահանջներ առաջադրելու հնարա-
ւորութիւնը և նրանց հարկադրական կատարումը կխախ-
տէր առանձին քաղաքացիների կենցաղային հաշիւները:
Անդամ այն դեպքերում, յերբ այս կամ այն անձի, այս կամ
այն պահանջի որինականութիւնը կսակած անդամ չի առաջ
բերում, կամ նույնիսկ հաստատված է որինական ուժի մեջ
մտած դատական վճռով, այդ իրավունքը պետք է իրա-
գործվի որեւորով սահմանված ժամկետի ընթացքում, վո-
րովհետեւ նրա չիրականացնելը հիմք է տալիս յենթադրելու,

վոր նա կորցրել է իր նշանակությունը և հետաքրքրությունը իրավադոր անձի համար: Դրա համար եւ որենքը վորոշակի ժամկետ ե սահմանում նաեւ դատական վճիռներէ կատարման համար: Յեթե դատական վճիռն որենքով սահմանված ժամկետի ընթացքում չի կատարված, ապա նա կորցնում է իր ուժը և չի կարող կատարվել:

Հայցային վաղեմությունը կիրառվում է բոլոր քաղաքացիական իրավունքների նկատմամբ, յեթե որենքով հակառակը չի սահմանված, կամ յեթե համապատասխան իրավունքի բուն եյությունից բխում է հայցային վաղեմության կիրառման անհնարինությունը:

Հայցային վաղեմությունը պետական սեփականության նկատմամբ անկիրառելի յէ: Ինքնըստինքյան հասկանալի յէ, վոր պետութիւնը վաղեմության հետեանքով չի կարող կորցնել իր ունեցած հայցի իրավունքն այն իրերի նկատմամբ, վորոնք կարող են սպտկանել միայն պետութիւնը: Ինչ վերաբերում է այլ գույքի պետական սեփականութիւնը, վորը կարող է լինել քաղաքացիական շրջանառութիւն այլ մասնակիցների սեփականութիւն, ապա դատական պրակտիկան ընդունել է, վոր նաեւ այդ գույքի նկատմամբ, վաղեմութիւն հետեանքով, պետութիւնը չի կորցնում իր հայցի իրավունքը (ՌՆՖՍՀ Գերագույն Դատարանի 1925 թ. հունիսի 29-ի պլենումի վորոշումը—ՌՆՖՍՀ Քաղ. Որ. 44 հոդվածի լրացումը):

Տիրապետիկ գույքը, այսինքն՝ այն գույքը, վորի սեփականատերն անհայտ է, կամ վորը սեփականատեր չունի, պատնում է պետութիւն սեփականութիւն (ՌՆՖՍՀ Քաղ. Որ. 68 հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետութիւնների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածները): Այդ հիման վրա դատական պրակտիկան հանգել է այն յեղրակացութիւն, վոր այնքան, վորքան մեզ մոտ գոյութիւն չունի ձեռքբերման վաղեմութիւն, հետեանպես այն իրերը, վորոնց նկատմամբ սեփականատերը, հայցային վաղեմութիւն ժամկետը լրանալու պատճառով, կորցրել է հայց հարուցելու իր իրավունքը, դառնում են պետութիւն սեփականութիւն:

Հայցային վաղեմություն չի կիրառվում նաեւ ընտանեկան և անձնական մի քանի իրավունքների նկատմամբ: Այսպես, որինակ, հայցային վաղեմությունը անկիրառելի յէ հայրությունը հաստատելու վերաբերյալ հայցերով, վոր որենքի կամ դատարանի վորոշման հիման վրա յերեխան իր մոտ պահող յուրաքանչյուր անձնավորութիւնից նրան հետ պահանջելու վերաբերյալ ծնողների հայցերով:

Այստեղ հիշատակված են մի քանի դեպքեր, յերբ հայցային վաղեմությունն անկիրառելի յէ ըստ իրավունքի իր բովանդակութիւն: Որենքով չի սահմանված, յե հատկապես իրավունքի վոր կատեղորիաների նկատմամբ է անկիրառելի հայցային վաղեմությունը, դրա համար եւ դատարանը ամեն մի առանձին դեպքում այդ հարցը պետք է լուծի, յեղնելով համապատասխան իրավունքի եյությունից:

Գ Լ Ո Ւ Պ II

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ ՅԵՎ ԴՐԱՆՔԻ ՀԱՇՎԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

Հայցային վաղեմութիւն ժամկետները: Որենքը սահմանում է հայցային վաղեմութիւն ընդհանուր հատուկ ժամկետներ: Ընդհանուր ժամկետները տարածվում են բոլոր իրավահարաբերութիւնների վրա, յեթե որենքով հատուկ ժամկետ չի սահմանված:

Որենքով հայցային վաղեմութիւն ընդհանուր ժամկետներ յերկու տեսակ է սահմանված (ՌՆՖՍՀ Քաղ. Որ. 44 և մյուս միութենական հանրապետութիւնների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածները):

ա) այն վեճերի համար, վորտեղ յեկուզ կողմերից մեկը հանդիսանում է առանձին քաղաքացի (ֆիզիկական անձ), սահմանված է յերեք տարվա ժամկետ (ՌՆՖՍՀ-ում՝ մեկ տարվա ժամկետ):

բ) սոցիալիստական տնտեսութիւն կազմակերպութիւնների (պետական հիմնարկների, ձեռնարկութիւնների, կոլտնտեսութիւնների, կոոպերատիվ և այլ հասարա-

կական կադմակերպությունների) միջև ծագող վեճերով սահմանված է մեկ և կես տարվա ժամկետ:

Հայցային վաղեմության հատուկ ժամկետները սահմանված են միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. առանձին հոդվածներում և առանձին որենսդրական ակտերում: Այդ բոլոր ժամկետները թվելը չափազանց դժվար է, ուստի բավականանանք միայն հայցային վաղեմության այն հատուկ ժամկետները նշելով, վորոնք սահմանված են դատական պրակտիկայում ամենից հաճախ հանդիպող իրավահարաբերությունների համար:

ՌՍՖՍՀ Քաղ. Որ. 44 և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածների համաձայն, պետական հիմնարկների, ձեռնարկությունների, կոլտնտեսությունների, կոոպերատիվ և այլ հասարակական կադմակերպությունների միջև ծագող վեճերի համար սահմանված է հայցային վաղեմության վեցամսյա ժամկետ՝ ա) անհամապատասխան վորակի աղբյուրներ հանձնելուց բխող պահանջների համար. բ) տուգանքներ, տույժեր և տուժանքներ դանձելու վերաբերյալ բոլոր պահանջների համար. գ) յերկաթուղային, ջրային և ոռոգային փոխադրումների պայմանագրերից բխող պահանջների, ինչպես նաև կապի մարմինների դեմ հարուցած այն պահանջների համար, վորոնք բխում են նրանց զործունեությունից հետ կապված ոպերացիաներից:

Սառը փոխադրումների պայմանագրից բխող պահանջների համար (յերկաթուղա-ջրային, յերկաթուղա-ջրային-ուռոգային) սահմանված է հայցային վաղեմության մեկ տարվա ժամկետ:

Մովային փոխադրումների պայմանագրից բխող պահանջների համար հայցային վաղեմության հատուկ ժամկետներ են սահմանված (Առևտրական ծովազնացության որենսդրքի 241 հոդվածը—Որ. Ժող. № 41, 1929 թ. հոգ. 366):

ՌՍՖՍՀ Քաղ. Որ. 404 հոդվածը հայցային վաղեմության յերկու տարվա ժամկետ է սահմանում բարձրացված վտանգավորության աղբյուրից (источником повышенной

опасности) անձին կամ դույքին պատճառած վնասների առթիվ պետական որդանին պահանջներ առաջադրելու համար (Ուկր.ՍՍՀ Ուղղեկական ՍՍՀ, Վրացական ՍՍՀ և ԲՍՍՀ քաղ. որենսդրքերի համապատասխան հոդվածները հայցային վաղեմության մեկ տարվա ժամկետ են սահմանում):

ՌՍՖՍՀ Քաղ. Որ. 430 հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածները, ժառանգական դույքի գտնվելու վայրից բացակայող ժառանգների կողմից ժառանգությունն ընդունելու համար, սահմանում են վեցամսյա ժամկետ:

ՌՍՖՍՀ Քաղ. Որ. 197 հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածները, կնված դույքի պահատեսությունների առթիվ գնորդի կողմից վաճառողին պահանջներ առաջադրելու համար՝ սահմանում են վեցամսյա ժամկետ, իսկ չենքերի նկատմամբ՝ մեկ տարվա ժամկետ: Վաճառողի կողմից խաբեբայություն թույլ տալու դեպքում պահանջներ առաջադրելու համար սահմանված է վաղեմության յերեք տարվա ժամկետ: Յերկու դեպքում ել որենքը թույլ է տալիս պայմանագրով աւելի յերկարատև ժամկետներ սահմանել:

ՌՍՖՍՀ և Վրացական ՍՍՀ Քաղ. Որ. 396 հոդվածը սահմանում է, վոր ապահովագրության պայմանագրից բխող բոլոր պահանջները վաղեմությամբ մարվում են յերկու տարվա ժամանակամիջոցում (ՈւՍՍՀ-ում տարածվում են այդ հանրապետությունում սահմանված վաղեմության ընդհանուր ժամկետները):

Յերաշխաւորի դեմ հայց հարուցելու համար ՌՍՖՍՀ Քաղ. Որ. 250 հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածները սահմանում են յերեքամսյա ժամկետ այն որից հաշված, յերբ հիմնական պարտաւանը պետք է կատարի պարտքի վճարումը, կամ այն պարտաւորությունները, վորոնց համար սահմանված է յեղել յերաշխաւորությունը: Այն դեպքերում, յերբ պարտքի վճարման կամ պարտաւորության կատարման ժամկետը չի մատնանչված, յերաշխաւորի դեմ հայց կարող է հարուցվել յերաշխաւոր-

րության սրայմանադիրը կնքելու որոշանից մեկ տարվա ընթացքում, յեթե յերաշխալորության սրայմանադրում այլ ժամկետ չի սահմանված:

ՌԽՖՍՀ Աշխուրենադրքի 93¹ հոդվածի և մյուս միութենական հանրապետութիւնների աշխուրենադրքերի համապատասխան հոդվածների համաձայն, աշխատանքային դրժերով յեղած վեճերի վրա հայցային վաղեմության յերեք տարվա ընդհանուր ժամկետը չի տարածվում: Այդ վեճերի համար սահմանված են հատուկ ժամկետներ՝

ա) աշխատանքից ազատելու հարցերով և աշխատավարձից սխալ պահումներ կատարելու վերաբերյալ վեճերի համար—14 օր.

բ) արտաժամյա աշխատանքների վարձատրության վերաբերյալ դրժերով—մեկ ամիս.

գ) բոլոր մնացած հարցերով—յերեք ամիս (ՌԽՖՍՀ Աշխուրենադրքի 93² հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետութիւնների աշխուրենադրքերի համապատասխան հոդվածները. տես նաև ԽՍՀՄ Աշխուրենադրութիւնի կողմից 1928 թվի դեկտեմբերի 12-ին հաստատված ԳԿՀ-ների վերաբերյալ կանոնադրութիւնը):

Կորստեսութիւնների և կոլտնտեսականների միջև ծագող աշխուրերի վերաբերյալ վեճերով ԽՍՀՄ ԿԳԿ և ԺԿԽ 1937 թ. հունիսի 26-ի վորոշմամբ՝ սահմանված է հայցային վաղեմության մեկ տարվա ժամկետ (Որ. Ժող. 1937 թ. № 47, հոդ. 194):

ՌԽՖՍՀ Ամուսնության, ընտանիքի և խնամակարության օրենսդրքի 29 հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետութիւնների օրենսդրքերի համապատասխան հոդվածները հայրութիւնը դադարանում վիճարկելու համար սահմանում են մեկ տարվա ժամկետ, յեթե յերեխայի հայր դրանցված անձն առարկութիւններ և արել քաղաքացիական կացության ակտերի դրանցման բաժնում:

Պետական հիմնարկների, ձեռնարկութիւնների, կոլտնտեսութիւնների, կոոպերատիվ և այլ հասարակական կազմակերպութիւնների միջև ծագող վեճերի վերաբերյալ դատական վճիռներն ու արբիտրաժի վորոշումները կատար-

ման ներկայացնելու համար սահմանված է մեկ տարվա ժամկետ, իսկ մնացած բոլոր վեճերի վերաբերյալ դատական վճիռները կատարման ներկայացնելու համար՝ յերեք տարվա ժամկետ (ՌԽՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 255¹ հոդվածը). ՌԽՍՀ-ում բոլոր վեճերի վերաբերյալ սահմանված է մեկ տարվա ժամկետ:

Հայցային վաղեմության ժամկետներ հաշվելու կապակցութեամբ յերկու հարց է ծաղում՝

ա) լրժ մոմենտից և սկսվում հայցային վաղեմության ժամկետը կամ լրժ մոմենտից և վաղեմութիւնն ընթանում և բ) ինչպե՞ս հաշվել այդ ժամկետները:

Ստալինի հարցի առթիվ ընդհանուր ցուցում կա ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 45 հոդվածի և մյուս միութենական հանրապետութիւնների քաղ. օր. համապատասխան հոդվածներում: Այդ հոդվածների համաձայն, հայցային վաղեմության ընթացքն սկսվում է այն ժամանակից, յերբ ծաղում է հայց հարուցելու իրավունքը: Սակայն, այդ ընդհանուր դրութիւնը կոնկրետացնելիս, դժվար է միատեսակ վորեւս պատասխան տալ բոլոր քաղաքացիական իրավահարաբերութիւնների համար: Նայած համապատասխան քաղաքացիական իրավունքների էյությանը, հայց հարուցելու իրավունքի ծաղման մոմենտի հարցը լուծվում է տարբեր ձեւերով, մի քանի դեպքերում այդ հարցը լուծվում է համապատասխան օրենքով:

Բայց և այնպես կարելի յե մատնանշել մի քանի ընդհանուր կանոններ: Հայց հարուցելու իրավունքը միշտ ծաղում է այն պահին, յերբ շահադրդոված անձն անկախ և հակառակ պարտադանի կամքին, կարող է դիմել իր իրավունքի իրադործմանը: Այսպես, սեփականության իրավունք ունեցող անձնաւորության համար հայց հարուցելու իրավունքը ծաղում է այն մոմենտին, յերբ այդ իրավունքը խախտված է վորեւս մեկի կողմից: Մինչև այն ժամանակը, յերբ վոչ վոք չի խախտել սեփականության իրավունքը, սեփականատերը վոչ մի հիմք չունի դիմելու իր իրավունքի հարկադրական իրադործմանը: Այն մոմենտից, յերբ

վորեն մեկը խախտում է նրա սեփականության իրավունքը, անհրաժեշտություն է առաջանում հարկադրաբար իրազոր-
ծելու իր իրավունքը, նա հայց հարուցելու իրավունք է
ստանում իր սեփականության իրավունքը խախտողի նկատ-
մամբ: Որինակ՝ յեթե քաղաքացի Ա.—ն յուրացրել է մի իր,
վորը պատկանում է նրա հետ նույն բնակարանում ապրող
Բ.—ին, ապա վերջինս իրավունք ունի քաղ. Ա.—ի դեմ այդ
իրը հետ վերցնելու մասին հայց ներկայացնելու, յերեք
տարվա ընթացքում, հաշված այն մոմենտից, յերբ քաղ.
Ա.—ն ախրադեմել է այդ իրին:

Միևնույն ձևով է լուծվում հարցը նաև հեղինակի,
դյուտարարի և մյուսների իրավունքը խախտվելու դեպ-
քում: Որինակ, մի քաղաքացի գիտական աշխատություն է
գրել և իր աշխատության ձեռագիրը, յեղրակացություն
տալու համար, հանձնել է գիտա-հետազոտական ինստիտու-
տին, իսկ վերջինս ստանց հեղինակի համաձայնության,
այդ աշխատությունը տպագրել է ինստիտուտի կողմից
հրատարակվող ժողովածուի մեջ, առանց հիշատակելու հե-
ղինակի ազգանունը: Այն մոմենտից, յերբ լույս է տեսել
ժողովածուն, հեղինակն իրավունք ունի հայց հարուցելու
ինստիտուտի դեմ՝ հեղինակի խախտված իրավունքը վերա-
կանդնելու, ավելի աշխատության հեղինակի ազգանունը
մամուլում հրապարակելու մասին:

Հարցն այլ կերպ է լուծվում, յերբ խոսքը վերաբերում
է պարտավորական իրավունքներին, ընդվորում, պետք է
տարբերել վորեն գործողություն կատարելու վերաբերյալ
պարտավորությունը (որինակ, պարտքը վճարել, իրը հանձ-
նել և այլն) վորեն գործողությունից ձեռնարկ մեղալու
վերաբերյալ պարտավորությունից (որինակ, մեկ տան մեջ
ապրող յերկու քաղաքացիների համաձայնությունը, վորը
պարտավորեցնում է նրանցից մեկին՝ չողովելու տան դը-
խավոր մուտքից):

Ռեմիս Քաղ. Որ. 111 հոդվածի և մյուս միութենա-
կան հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան
հոդվածների համաձայն, պարտավորությունը պետք է կա-
տարվի որենքում կամ պայմանագրի մեջ նշված ժամկետին:

Յեթե կատարման ժամկետը չի նշված վոր՝ որենքի, վորչ
պայմանագրի մեջ, ապա պարտաւորւն իրավունք ունի պա-
հանջելու պարտավորության կատարումը նրա ծաղելուց
անմիջապես հետո, իսկ պարտապանը պարտավոր է անհա-
պաղ կատարել իր վրա վերցրած պարտավորությունը:

Վորեն գործողություն կատարելու վերաբերյալ պար-
տավորության համաձայն, յերբ նշված է լինում կատար-
ման ժամկետը, հայց հարուցելու իրավունքը ծաղում է
ժամկետն սկսվելու և պարտապանի կողմից իր պարտավո-
րությունը չկատարելու մոմենտից, որինակ, բնակարանի
վարձակալը պարտավորվել է բնակարանի փետրվար ամսվա
վարձը մուծել մարտի 10-ից վորչ ուշ, հետևապես, բնակա-
րանի վարձը դանձելու վերաբերյալ հայց հարուցելու իրա-
վունքը բնակկանավարչության համար ծաղել է միայն
մարտի 11-ից:

Այն դեպքերում, յերբ պարտավորության կատարման
ժամկետն որենքով չի սահմանված ու չի նշված պայմանագրի
մեջ, հայց հարուցելու իրավունքը ծաղում է պարտավորու-
թյան ծաղման մոմենտին, որինակ, յեթե քաղ. Ա.—ն քաղ.
Բ.—ին փոխարինարար 50 ուրրի յե տվել առանց նշելու
վճարման ժամկետը, ապա քաղ. Ա.—ի հայցի իրավունքը
ծաղում է այն մոմենտից, յերբ քաղ. Բ.—ն ստացել է
դրամը:

Յեթե պարտավորությունը նախատեսում է վորուշ գոր-
ծողությունից ձեռնարկ մեղալը, ապա մինչև այն ժամա-
նակ, քանի դեռ պարտապանը չի խախտել իր պարտավո-
րությունը, պարտաւորւնը կարիք և հիմք չունի դիմելու
հարկադրական միջոցների, իր իրավունքի հարկադրական
իրազորմանը, հետևապես նրա համար հայց հարուցելու
իրավունք դեռևս չի ծաղում: Այդ իրավունքը ծաղում է
միայն այն մոմենտից, յերբ պարտապանը կխախտի իր
պարտավորությունը. յեթե դիմելու լինենք վերը հիշված
որինակին, ապա այն մոմենտից, յերբ ղլխավոր մուտքից
չողովելու մասին պարտավորություն ստանձնած անձնա-
վորությունը կխախտի այդ պարտավորությունը:

Պարբերական վճարումների վերաբերյալ պարտավորու-

թյունների մեջ հայցի իրավունքը ծագում է ամեն մի առանձին հերթական վճարման նկատմամբ, արժեքների դործերով հայցի իրավունքը ծագում է ամեն ամիս:

Մի քանի դեպքերում որենքը վորոշ մոմենտ է սահմանում, վորից սկսած ծագում է հայցի իրավունքը, հետևապես և այն մոմենտը, վորից սկսվում է հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը:

Այսպես, ՌՆՖՍՀ Քաղ. Որ. 45 և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածների համաձայն, պետական հիմնարկների, ձեռնարկությունների, կոլտնտեսությունների, կոոպերատիվ և այլ հասարակական կազմակերպությունների միջև վոչ պատշաճ վորակի ապրանք մատակարարելուց պահանջների համար բղխող հայցի իրավունքը ծագում է, հետևապես և հայցային վաղեմության ընթացքն սկսվում է, հանձնված ապրանքի վոչ պատշաճ վորակի մասին ակտ կազմելու որից:

ՌՆՖՍՀ Քաղ. Որ. 404 և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածների հիման վրա, պատճառած վնասը հատուցելու մասին պետության մարմինների դեմ հարուցված հայցերով հայցային վաղեմությունը հաշվվում է վնասը պատճառելու որից:

Աշխատանքային վեճերի համար (Աշխորենսզրքի 93³ հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետությունների աշխորենսզրքերի համապատասխան հոդվածները) հայցի իրավունքը ծագում է՝

ա) այն գործերով, վորոնցով շահադրդոված կողմը աշխատանքից ազատվելու դեպքերում, առանց նախապես Գնահատու-կոնֆլիկտային հանձնաժողովին դիմելու, անմիջապես դիմում է դատարանին՝ աշխատողին հաշվարկ ներկայացնելու մոմենտից, մնացած բոլոր դեպքերում՝ համապատասխան հաշվարկ կատարելու կամ վարձատրման մասին մերժում ստանալու որից, կամ այն որից, յերբ կատարվել են դանդաղարկվող գործողությունները:

բ) պարտադիր կերպով ԳԿՀ-ի քննությանը յենթակա գործերով, ինչպես նաև այն գործերով, վորոնցով ԳԿՀ-ին

դիմելը պարտադիր է, բայց վորոնք շահադրդոված աշխատողի ցանկությամբ քննված են յեղել նրա կողմից՝ այն որից, յերբ աշխատողը տեղեկություն է ստանում, վոր ԳԿՀ-ի վճիռը չի կայացել, կամ ԳԿՀ-ի վճիռը հսկողության կարգով վերացվելու մասին աշխատողի կողմից տեղեկություն ստանալու որից:

Կոլտնտեսությունների և կոլտնտեսականների միջև աշխորերի վերաբերյալ ծագած վեճերի համար հայցային վաղեմության ժամկետը հաշվվում է տվյալ կոլտնտեսությունում յեկամուտները փաստորեն բաշխելու մոմենտից (ԽՍՀՄ ԿԳԿ և ԺԿՆ 1937 թ. հուլիսի 26-ի վորոշումը, Որ. Ժող. 1939 թ. № 47, հոդ. 191):

Փայտվճարը վերադարձնելու մասին նախկին կոլտնտեսականի (կոլտնտեսությունից դուրս յեկած կամ հեռացված) հայցի իրավունքը ծագում է ընթացիկ տարվա յեկամուտները բաշխելու համար Հողժողկոմատի կողմից սահմանված որից:

Յերկաթուղային փոխադրումներից ծագող վեճերի համար հայցի իրավունքը ծագում է յերկաթուղուն ներկայացրած պահանջը մերժելու մասին պատասխան ստանալու որից, կամ պահանջի առթիվ յերկաթուղու պատասխանի համար սահմանված ժամկետն անցնելու որից (ԽՍՀՄ յերկաթուղիների կանոնադրքի 96 և 97 հոդվածները):

Կապի մարմինների դեմ ուղղված պահանջների համար հայցի իրավունքը ծագում է փոստային առաքումը կամ փոխադրումը փոստին հանձնելու որից (ԽՍՀՄ փոստային, հեռադրական, հեռախոսային և ուղիովապի կանոնադրքի 85 հոդվածը, Որ. Ժող. 1929 թ. № 22, հոդ. 194):

Մենք թվեցինք վոչ բոլոր դեպքերը, յերբ որենքով սահմանվում է հայցի իրավունքի ծագման մոմենտը և դրանով իսկ՝ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքի սկիզբը: մենք թվեցինք միայն դատական պրակտիկայում ամենից հաճախ հանդիպող դեպքերը:

Ինչ վերաբերում է հայցային վաղեմության ժամկետներ հաշվելու կանոններին, ապա ՌՆՖՍՀ Քաղ. Որ. և մյուս միութենական հանրապետությունների Քաղ. Որ.

իրենց մեջ աղբյուրի կանոններ չեն սրբադրուակում: Դատա-
կան պրակտիկայում, ըստ անալոգիայի, կիրառվում են
ՌՍՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. VI և մյուս միութենական հան-
րապետությունների քաղ. դատ. որ. համապատասխան
դրույթներով սահմանված դատավարական ժամկետներ հաշ-
վելու կանոնները:

Ժամկետները հաշվվում են ամիսներով և օրերով
(ՌՍՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 54 հոդվածը և մյուս միութենա-
կան հանրապետությունների քաղ. դատ. որ. համապա-
տասխան հոդվածները): Ամիսներով հաշվվող ժամկետը
լրանում է վերջին ամսի համապատասխան թվին: Յեթե
ամիսներով հաշվվող ժամկետի վերջն ընկնում է այնպիսի
ամսվա, վորը համապատասխան թիվ չունի, ապա նա յե-
թադրվում է այդ ամսվա վերջին օրը (ՌՍՖՍՀ Քաղ. Դատ.
Որ. 55 հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետու-
թյունների քաղ. դատ. որ. համապատասխան հոդվածնե-
րը): Թեև օրերը չի ել հիշատակում այնպիսի դեպքեր, յերբ
ժամկետը հաշվվում է տարիներով, սակայն այդ կանոնը
պետք է կիրառվի նաև այն ժամանակ, յերբ ժամկետը
հաշվվում է տարիներով:

Յեթե ժամկետն օրերով է հաշվվում, ապա այդ սկըս-
վում է այն օրվա հաջորդ օրվանից, վորից սկսվում է ժամ-
կետի ընթացքը (ՌՍՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 56 հոդվածը և
մյուս համապատասխան հանրապետությունների քաղ. դատ.
որ. համապատասխան հոդվածները):

Յեթե ժամկետի վերջն ընկնում է նոյեմբերի 7 և 8,
հունվարի 22, մայիսի 1 և 2 կամ հանդսոյան օրերին (վոչ
աշխատանքային օրերին), ապա ժամկետի վերջին օր է
համարվում այդ օրերին հաջորդող առաջին աշխատանքա-
յին օրը (ՌՍՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 57 հոդվածը և մյուս
միութենական հանրապետությունների քաղ. դատ. որ.
համապատասխան հոդվածները):

Ժամկետի վերջին օրը տևում է մինչև զիջերվա ժամի
12-ը: Սակայն հայցադիմումը կարելի յե դատարան տալ
միայն մինչև աշխատանքն ավարտվելը դատարանում:

Ժամկետը բաց թողած չի համարվում, յեթե հայցա-

դիմումը փոստին է հանձնվել մինչև ժամկետի լրանալը,
թեև օրը և նա դատարանում ստացվի անդամ ժամկետը լրա-
նալուց հետո: Դրա համար ել հայցադիմումը ժամկետին
տրված է համարվում, յեթե նա փոստին է հանձնվել ժամ-
կետի վերջին օրը մինչև զիջերվա ժամի 12-ը (ՌՍՖՍՀ
Քաղ. Դատ. Որ. 58 և 59 հոդվածները և մյուս միութենա-
կան հանրապետությունների քաղ. դատ. որ. համապա-
տասխան հոդվածները):

Գ Լ Ո Ւ Ն III

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԿԱՍԵՑՈՒՄԸ

Իրավունքը կարող է իրադործվել վաղեմության ժամ-
կետի ամբողջ տևողության ընթացքում ցանկացած պահին,
ճիշտ նույնպես ել այդ ժամկետի ցանկացած պահին կարող
է հարուցվել և հայցը: Սակայն պատահում են դեպքեր,
յերբ այնպիսի հանգամանքներ են տեղի ունենում, վորոնք
խանդարում են իրավունքի, մասնավորապես հայց հարուցե-
լու իրավունքի իրադործմանը: Այդ դեպքերում օրերը խո-
սում է հայցի վաղեմության ընթացքը կասեցնելու մասին:

Հայց հարուցելու իրավունքի իրադործմանը խանդա-
րող հանգամանքի հետևանքով հայցային վաղեմության ըն-
թացքը կասեցնելու դեպքում այն ժամանակամիջոցը, վորի
ընթացքում հայց չի կարող հարուցվել, հայցային վաղե-
մության ժամկետի մեջ չի հաշվադիվում. յեթե այն հան-
դամանքը, վորի հետևանքով կասեցվել է ժամկետը, վերա-
նում է, ապա ժամկետի ընթացքը կրկին շարունակվում է:
Այդպիսով, հայցային վաղեմության յերեքամյա ժամկետ
հաշվելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել մինչև ժամ-
կետի կասեցումն անցած ժամանակը, գումարելով դրան
այն ժամանակամիջոցը, վորն անցել է հայցային վաղեմու-
թյան ժամկետի ընթացքը վերսկսելու մոմենտից: Սակայն
օրերը սահմանում է, վոր յեթե վաղեմության ժամկետի
ընթացքի կասեցմանը հիմք ծառայող հանգամանքի վերաց-
ման օրից մինչև հայցային վաղեմության ժամկետի վերջ
վեց ամիս պակաս է ժամկետի լրանալին, յերեք ամիս

պակաս), ապա այդ ժամկետը յերկարացվում է մինչև վեց ամիս (ՈւՍՄՀ-ում՝ մինչև յերեք ամիս) :

ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 48 հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածները սահմանում են, վոր հայցային վաղեմության ընթացքը կասեցվում է՝

ա) յերբ հայցվորն անհաղթահարելի պատճառներով գրկված է յեղել հայց հարուցելու հնարավորությունից: Անհաղթահարելի պատճառներ ասելով պետք է հասկանալ այնպիսի արգելքներ, վորոնք չեն կարող կանխել վորեւէ հնարավոր միջոցներով, որինակ, յերկրաչարժը կամ հեղեղը, վորի հետեանքով ընդհատվել են հաղորդակցության բոլոր ճանապարհները և հայցը չէր կարող հարուցվել, կամ այն անձի ծանր հիվանդությունը, վորը պետք է հայց հարուցեր: Անհաղթահարելի պատճառի գործողությունն աղբյուր է հայցային վաղեմության ժամկետի կասեցման վրա միայն այն ժամանակ, յերբ այդ հանգամանքները առաջ են յեկել վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամսվա ընթացքում (ՈւՍՄՀ-ում՝ յերեք ամիս): Իսկ յեթե այդ հանգամանքներն սկսվել են առաջ և վերջացել հայցային վաղեմության ժամկետի վերջին վեց ամիսներից ալելի չուտ, ապա նրանք վոչ մի դեր չեն խաղում և չեն կասեցնում վաղեմության ընթացքը, և միայն այն դեպքերում, յերբ հայց հարուցելուն խանգարող հանգամանքներն սկսվել են թեկուզ և վաղեմության ժամկետի վերջին կիսամյակից ալելի չուտ, բայց վերջացել են վերջին կիսամյակում, անհաղթահարելի պատճառը կասեցնում է հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը:

բ) յերբ պարտավորությունների համար մորատորիում է հայտարարված: Մորատորիում կոչվում է կառավարության հատուկ վորոշմամբ հայտարարված՝ պարտավորությունների տարկետումը: Այդպիսի տարկետում կարող է հայտարարվել պետության ամբողջ տերիտորիայի, տերիտորիայի վորոշ մասի, վորոշ անձնավորությունների կամ վորոշ պարտավորությունների համար:

գ) Բանվորա-Գյուղացիական Կարմիր Բանակի և Ռազ-

մա-Մովլային Նավատորմի կազմի համար, յերբ նրանք պատերազմական գրուեթյան մեջ են գտնվում, քանի դեռ վերջինս չարունակվում է:

Գ Լ Ո Ւ Ո IV

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԻ ԸՆԴՀԱՏՈՒՄԸ

Հայցային վաղեմության ժամկետի կասեցումից հարկավոր է տարբերել վաղեմության ժամկետի ընդհատումը:

Ինչպես արդեն հիշատակվեց վերը, հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքի կասեցման դեպքում, մինչև կասեցումն անցած ժամանակամիջոցը չի կորցնում իր նշանակությունը՝ հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետը հաշվելու համար: Հայցային վաղեմության ժամկետն ընդհատվելու դեպքում այն ժամանակամիջոցը, վորն անցել է մինչև ընդհատվելը, կորցնում է իր նշանակությունը հայցային վաղեմության ժամկետը հաշվելու համար: Ընդհատման մոմենտից վաղեմության ժամկետն սկսվում է նորից, իսկ այն ամբողջ ժամանակամիջոցը, վորն անցել է մինչև ընդհատումը, կորցնում է իր նշանակությունը և գրա համար էլ վաղեմության նոր ժամկետի մեջ չի հաշվակցվում: Այդպիսով, բավական է, վոր հայցային վաղեմության ժամկետն ընդհատվի, որինակ, այդ ժամկետի վերջին ուրը, վոր այդ մոմենտից սկսվի հայցային վաղեմության ժամկետի նոր հաշվարկը (ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 50 և 51 հոդվածները և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածները):

Միութենական հանրապետությունների քաղ. որենսդրքերը հայցային վաղեմության ժամկետն ընդհատող հանգամանքների շարքն են դասում հայց հարուցելն ու պարտքի ընդունումը:

Հայցային վաղեմությունն ընդհատվում է հայցի հարուցմամբ: Հայցը դատարանում հարուցելու մոմենտից մինչ այդ անցած ժամանակամիջոցը կորցնում է իր նշանակությունը, գրա համար էլ հայցի վաղեմության ժամկետն

անցնելն արդեն դործը դատարանում քննելու մոմենտին վոչ մի նշանակութիւն չունի: Նմանապես նշանակութիւն չունի և այն հանդամանքը, վոր հայցային վաղեմութեան ժամկետն անցել է դատարանի վճիռը բեկանելուց հետո և մինչև նրա որինական ուժի մեջ մտնելը, կամ թե որինական ուժի մեջ մտած վճիռը հսկողութեան կարգով բեկանվելուց հետո: Դրա համար ել դործի նոր քննութեան ժամանակ առաջին ատյանի դատարանում պատասխանողը չի կարող հիմնվել հայցային վաղեմութեան ժամկետն անցած լինելու վրա:

Հայցը վոչ համապատասխան դատարանում հարուցելը, կամ դիմումն այլ պետական մարմնին կամ հասարակական կազմակերպութեանը ներկայացնելը, յեթե ամբողջովն չենթակա յե դատարանի քննութեանը, վորպես ընդհանուր կանոն, չի ընդհատում հայցային վաղեմութիւնը: Սակայն, յեթե դատարանը հայցային դիմումն ընդունել է իր վարույթում և հետագայում սարգվել է, վոր հայցը հարուցվել է վոչ համապատասխան դատարանում, ապա հայցային վաղեմութիւնը համարվում է ընդհատված, քանի վոր այդպիսի դեպքերում դատարանը պետք է կամ դործը քննութեան անել, կամ հանձնի համապատասխան դատարանին քննութեան առնելու համար: Այլ կերպ է լուծվում հարցն այն դեպքերում, յերբ հայցադիմումը հանձնված է վոչ համապատասխան դատարանին և վերջինս այն իր վարույթում չի ընդունել, ինչպես նաև այն դեպքերում, յերբ դիմումը արված է վարչական մարմնին կամ հասարակական կազմակերպութեանը, որինակ, արհմիութեանը: Այդ դեպքերում հայցային վաղեմութեան ժամկետը չի ընդհատվում, բայց հայցվորը կարող է խնդրել դատարանին վերականգնելու բաց թողած ժամկետը, ընդունելու այն հարգելի պատճառների առկայութիւնը, վորոնց հետևանքով բաց է թողնվել ժամկետը: Այդ հարցը դատարանը լուծում է, յեղևելով դործի կոնկրետ հանդամանքներից, ընդվորում, դատարանը հաշիվ յե առնում հայցվորի անդրադիմութիւնը, իրավաբանական անտեղյակութիւնը և այլ հանդամանքներ (ՌՍՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 5 հոդվածը):

Առանց որևէքով սահմանված սրահանջների պահպանութեան, դատարանին հայցադիմում տալու դեպքում, մասնավորապես առանց պետական միասնական տուրքի վճարման, դատարանը հայցադիմումը թողնում է առանց ընթացքի և այդ մասին հայտարարում է հայցվորին և ժամկետ է տալիս նրան՝ հայցի թերութիւններն ուղղելու համար: Յեթե դատարանի կողմից սահմանված ժամկետում հայցադիմումի թերութիւնները չեն վերացվում, դիմումը համարվում է դատարանին չարված (ՌՍՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 81 հոդ. և մյուս միութենական հանրապետութիւնների քաղ. դատ. որենադրեքի համապատասխան հոդվածները): Այստեղից հետևում է, վոր հայցադիմում տալու որը համարվում է վոչ թե թերութիւնների ուղղման որը, այլ դիմումը փաստորեն դատարանին հանձնելու որը, թեկուզ և այն անչարժ մեա դատարանում յերկար ժամանակ (մեկ տիւս և ամիս): Յեթե դա յեղել է նույնիսկ հայցային վաղեմութեան վերջին որը, այնուամենայնիվ համարվում է, վոր ժամկետը խախտված է: Յեթե հայցադիմումի թերութիւնները չեն վերացվում դատարանի կողմից սահմանված ժամկետում, ապա դիմումը համարվում է չարված և հայցային վաղեմութեան ժամկետը չխախտված:

Վերջապես, հարկաւոր է քննութեան առնել դործի վարույթը ՌՍՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 113 և 114 հոդվածներով և մյուս միութենական հանրապետութիւնների քաղ. դատ. որ. համապատասխան հոդվածներով կասեցնելու հետ կապված հարցերը: Ինչպես արդեն ասվեց, հայցային վաղեմութիւնն ընդհատվում է հայցի հարուցմամբ, սակայն, դործի վարույթը կասեցնելու դեպքում, վարույթի այդպիսի կասեցումը չի կարող շարունակվել անվերջ, դրա համար ել վարույթը պետք է նորոգվի իրավահարաբերութիւնների ամբողջ քննակի համար սահմանված վաղեմութեան ժամկետի ընթացքում, վարույթն այդ ժամկետի ընթացքում չնորոգվելու դեպքում, հայցի իրավունքը մարվում է վաղեմութեամբ: Իսկ վո՞ր մոմենտից է սկսվում հայցային վաղեմութեան նոր ժամկետը:

Յեթե դործի վարույթը կասեցվում է՝ ա) կողմերից

մեկի մահվան հետևանքով, բ) կողմերից մեկի վրա խնամակարություն չընդհանրվելու կամ դատարանում հայց հարուցելու և պատասխանելու իրավունքի այլ սահմանափակման անհրաժեշտությունը դեպքում կամ դ) գործում կողմ հանդիսացող հիմնարկի, ձեռնարկություն, կոլտնտեսություն, կոոպերատիվ կամ այլ հասարակական կազմակերպության (իրավական անձի) գոյությունը դադարելու հետևանքով՝ ապա վաղեմություն նոր ժամկետն սկսվում է գործի վարույթը կասեցնելու մոմենտից:

Յեթե գործի վարույթը կասեցվում է կողմերից մեկի՝ Բանվորա-Գյուղացիական կարմիր Բանակի կամ Ռազմա-Ծովային Նավատորմի գործող զորամասը կանչվելու հետևանքով (ՌՆՑՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 113 հոդվածը), ապա հայցային վաղեմության նոր ժամկետն սկսվում է կողմի՝ Բանվորա-Գյուղացիական կարմիր Բանակի կամ Ռազմա-Ծովային Նավատորմի գործող մասից դուրս գալու մոմենտից (ՌՆՑՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 116 հոդվածը):

Կողմերից մեկին ընդհանուր զինվորական պարտականությունը զինակցելու կամ այլ վորեւ պարտադիր պարհակ կատարելու համար, Բանվորա-Գյուղացիական կարմիր Բանակ կամ Ռազմա-Ծովային Նավատորմ կանչվելու հետևանքով գործի վարույթը կասեցվելու դեպքում (ՌՆՑՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 114 հոդվածը), հայցային վաղեմության նոր ժամկետն սկսվում է կողմի՝ Բանվորա-Գյուղացիական կարմիր Բանակից կամ Ռազմա-Ծովային Նավատորմից դուրս գալու մոմենտից, կամ պարտադիր պարհակի կատարումը ավարտելուց հետո:

Գործի վարույթը կասեցվում է նաև այն դեպքում, յերբ տվյալ գործը չի կարող լուծումն ստանալ մի այլ գործի լուծվելուց առաջ, վորը պետք է քննության առնվի քաղաքացիական, քրեական կամ վարչական կարգով: Նման դեպքերում հայցային վաղեմության նոր ժամկետն սկսվում է այլ գործով վճիռ կամ դատավճիռն որոշական ուժի մեջ մտնելու կամ վարչական մարմնի կողմից վորոշում կայացնելու օրից:

ՌՆՑՍՀ Քաղ. Դատ. Որենսդիրքը և մյուս միութենա-

կան հանրապետություններին քաղ. դատ. որենսդրությունների քանիսը վարույթի կասեցում թույլ են տալիս նաև կողմերի համաձայնությունով, ընդվորում, որենքը սահմանում է, վոր յեթե վարույթը կողմերի միջնորդությունով չի նորոգվել վարույթը կասեցնելու օրից վեց ամսվա ընթացքում, ապա գործի վարույթը համարվում է կարճված: Այդ դեպքում հայցվորին իրավունք է վերապահվում նույն գործով, հայցային վաղեմության սահմաններում, նոր հայց հարուցելու: Այդպիսով, այս դեպքում հայցի հարուցումը չի ընդհատում հայցային վաղեմության ժամկետը, և այն հաշվվում է հայց հարուցելու իրավունքն սկսվելու մոմենտից: Հայց հարուցելը հայցային վաղեմության ժամկետը չի ընդհատում նաև այն դեպքում, յեթե գործի վարույթը կարճվում է ՌՆՑՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 100 հոդվածով և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. դատ. որ. համապատասխան հոդվածներով:

Հայցային վաղեմության ժամկետն ընդհատող յերկրորդ հանգամանքը հանդիսանում է պարտքի ընդունումը: ՌՆՑՍՀ Քաղ. Որ. 50 հոդվածի և մյուս միութենական հանրապետություններին քաղ. որ. համապատասխան հոդվածների համաձայն, հայցային վաղեմությունն ընդհատվում է նաև պարտապանի կողմից այնպիսի գործողություններ կատարելու դեպքում, վորոնք վկայում են պարտքն ընդունելու մասին: Այդ գործողություններին են վերաբերում, որինակ, պարտքի մեկ մասի վճարումը, սրայմանագրով նախատեսված տուժանքի վճարումը, յ ապահովումն պահանջի իրավունքի՝ յերաշխայնություն կամ դրավ սահմանելը, պարտապանի խնդիրը՝ վճարումը հետաձգելու մասին և այլն: Ինքնըստինքյան հասկանալի յե, վոր այդպիսի գործողություններին են վերաբերում պարտքի ուղղակի ընդունումը, վորը արտահայտված է լինում նամակում կամ բանավոր, վկաների ներկայությամբ, կամ յե պարտքի հաստատումը մի վորեւ այլ ձևով: Այս կանոնը կիրառելի յե միայն այն դեպքերում, յերբ վիճող կողմերից յեկուդ մեկը քաղաքացի յե հանդիսանում, յով պետական հիմնարկների, ձեռնարկությունների, կոլտնտեսությունների-

րի, կոոպերատիվ և հասարակական այլ կազմակերպութ-
յունների միջև ծագող վեճերով սրբարտապան կազմակեր-
պությունների կողմից այնպիսի գործողություններ կատա-
րելը, վորոնք վիայում են պարտքն ընդունելու մասին,
հիմք չեն ծառայում հայցային վաղեմության ժամկետնե-
րի ընդհատման համար:

Որենքի այդ վորոշումը նախատել ունի ապահովելու ֆի-
նանսական կարգապահություն խստադուլն պահպանումը
սոցիալիստական տնտեսություն մեջ: Նա ուղղված է, մաս-
նավորապես, մեկ տնտեսական մարմին մեկ ուրիշի կող-
մից վարկավորելն արգելող որոշումը խախտելու փորձերի
դեմ (ԽՍՀՄ ԿԳԿ և ԺԿՍ 1930 թ., հունվարի 30-ի վորոշումը
վարկային ռեֆորմի մասին):

Հայցային վաղեմության ընդհատումը դատարանի վրձ-
նի կատարման պրոցեսում: ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 255¹
հոդվածի և մյուս միութենական հանրապետությունների
քաղ. դատ. որ. համապատասխան հոդվածների համաձայն,
վճիռների կատարման համար սահմանված է մեկ տարվա
ժամկետ՝ պետական հիմնարկների, ձեռնարկությունների,
կոոպերատիվությունների, կոոպերատիվ և այլ հասարակական
կազմակերպությունների միջև ծագող բոլոր վեճերով և յե-
րեք տարվա ժամկետ՝ մնացած բոլոր դեպքերում: Այդ
ժամկետները հաշվվում են վճիռն որինական ուժի մեջ
մտնելու օրից կամ փաստաթուղթը հարկադիր կատարման
համար հանձնելու մոմենտից (կատարողական մակադրու-
թյուններ և այլն):

ՌԽՖՍՀ Գերագույն Դատարանը պարզաբանել է (Պլե-
նումի 1929 թ. փետրվարի 4-ի վորոշումը, արձանագրու-
թյուն № 4, ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 50 հոդվածի հավելվածը),
վոր կատարման թերթը դատական կատարածուն ներկա-
յացնելը ընդհատում է կատարողական թերթի վաղեմու-
թյան ժամկետի ընթացքը: Յեթե դատական կատարածուն
գանձման վարույթը կասեցրել է կամ կարճել է պարտապա-
նին չդանելու կամ պարտապանը գույք չունենալու հետե-
վանքով, վորի վրա կարելի չէր դանձումը դարձվել, ապա
վաղեմության նոր ժամկետը հաշվվում է պահանջատիրոջ

կողմից դատական կատարածուն ծանուցումն ստանալու
մոմենտից: Վաղեմության նոր ժամկետի ընթացքում պա-
հանջատերը կարող է նորից դիմել դատական կատարա-
ծունին, ցույց տալով պարտապանի կամ նրա այն գույքի
գտնվելու վայրը, վորի վրա կարելի չէ դարձնել դանձումը:
Այդպիսի դիմումը նորից ընդհատում է հայցային վաղե-
մությունը:

Գ Լ Ո Ւ Ն V

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԸ

ՌԽՖՍՀ Գերագույն Դատարանի պլենումն իր 1925 թ.
նոյեմբերի 16-ի վորոշմամբ (ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 44 հոդ-
վածի լրացումը) պարզաբանել է, վոր հայցային վաղե-
մության ժամկետները չեն կարող փոփոխվել կողմերի հա-
մաձայնությունամբ, այսինքն՝ նրանք չեն կարող վոչ յերկա-
րացվել, վոչ կրճատվել: Գերագույն Դատարանի այդ վո-
րոշումը յեխում է այն դրույթունից, վոր հայցային վաղե-
մության ժամկետներն որոշումով սահմանված են քաղաքա-
ցիական իրավունքների պատշաճ պահպանություն համար և
քաղաքացիական իրավահարաբերություններ մեջ անհրա-
ժեշտ կարգն ապահովելու նպատակով, վորի հետևանքով
կողմերին իրավունք վերապահելը՝ իրենց հայեցողությամբ
փոփոխելու այդ ժամկետները, կհակասեր այդ ինստի-
տուտի հիմնական նպատակին և բովանդակությունը:
Առանձին դեպքերում որոշում յերբեմն թույլ է տալիս վա-
ղեմության ժամկետի փոփոխությունը կողմերի համա-
ձայնությունամբ: ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 197 հոդվածը և մյուս
միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համա-
պատասխան հոդվածները սահմանում են, վոր գնված գույ-
քի պահպանությունների առթիվ դնորդի կողմից հայտարա-
րություն անելու համար այդ հոդվածով նախատեսված
բոլոր ժամկետները կարող են յերկարացվել կողմերի հա-
մաձայնությամբ: Նույնպիսի կանոն սահմանված է նաև

Քաղ. Որ. 229 հոդվածով: Այդ դեպքերում որենքը թույլ է տալիս միայն ժամկետի յերկարացում, հետևապես նրանք չեն կարող կրճատվել:

ԳԼՈՒԽ VI

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԲԱՅ ԹՈՂԱԾ ԺԱՄԿԵՏԻ ՑԵՐԿԱՐԱՑՈՒՄԸ

Բացի հայցի վաղեմության ժամկետի ընդհատման և կասեցման դեպքերից, կարող են լինել նաև այլ դեպքեր, վորոնք արդե՛ք են հանդիսանում հայցը ժամանակին հա-
րուցելուն: Որենքն իրավունք է վերապահում դատարանին բոլոր այն դեպքերում, յերբ նա կպարզի, վոր հայցային վաղեմության ժամկետը հայցվորի կողմից բաց է թողնվել հիմնավոր պատճառներով—յերկարացնել այդ ժամկետը (Քաղ. Որ. 49 հոդվածը և մյուս միութենական հանրապե-
տությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածները): Որենքը չի թվում այն հանգամանքները, վորոնք կարող են հիմնական համարվել, քանի վոր այդ անհնար է: Կյանքը բազմակողմանի և բազմադան է: Այն հանգամանքը, վորը մի դեպքում խանդարում եր հայցը ժամանակին հա-
րուցելուն, մի այլ դեպքում կարող է չխանդարել դրան: Որինակ, յեթե վերցնենք հիվանդությունը, ապա այն ևս միշտ չի կարող հիմք ծառայել հայցային վաղեմության ժամկետը յերկարացնելու համար: Այդ պատճառով՝ որենքն իրավունք է վերապահում դատարանին, յուրաքանչյուր առանձին դեպքում, յեղնելով գործի կոնկրետ հանգամանք-
ներից, պարզելու, թե արդյոք առկա յե մի հանգամանք, վորն որչեղտիվորեն արդե՛ք է հանդիսացել հայցը ժամ-
նակին հարուցելուն, և դրանից յեղնելով լուծելու հայցային վաղեմության ժամկետը յերկարացնելու հարցը:

ՌԽՅՍՀ Գերագույն Դատարանի պլենումն իր մի չարք պարզաբանումներով դտել է, վոր Քաղ. Որ. 49 հոդվածում չարադրված՝ հայցային վաղեմության ժամկետը յերկա-
րացնելու վերաբերյալ կանոնը կիրառելի յե միայն հայ-

ցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետների նկատմամբ և չի կարող կիրառվել հայցային վաղեմության հատուկ ժամ-
կետների նկատմամբ, յեթե որենքում այլ բան չի սահման-
ված (տես 1925 թ. նոյեմբերի 16-ի և 1927 թ. հուլիսի 4-ի վորոշումները և ՌԽՅՍՀ Քաղ. Որ. 49 և 50 հոդված-
ների հավելվածները, հրատ. 1938 թ.): Դրա հետ միասին ՌԽՅՍՀ Գերագույն Դատարանն ընդունել է, վոր բացառիկ
դեպքերում դատարանը կարող է Քաղ. Դատ. Որ. 62 և 68 հոդվածների կարգով վերականգնել հայցադիմում տալու
ժամկետը, յեթե հայց հարուցելու ժամկետը բաց թողնե-
լու պատճառները հարգելի համարի (Պլենումի 1925 թ. նո-
յեմբերի 16-ի վորոշումը):

ԳԼՈՒԽ VII

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ ԲԱՅ ԹՈՂՆԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

Հայցային վաղեմության ժամկետի լրանալը մարում է հայցի իրավունքը, այսինքն՝ անհնար է դարձնում իրա-
վունքի հարկադրական իրադործումը: Հայցային վաղեմու-
թյան ժամկետը բաց թողած պարտատերը չի կարող իրա-
դործել իր իրավունքը դատական կարգով, չի կարող նաև պարտքն ստանալ հաշվակցելու կարգով: Սակայն պարտա-
պանն իր պարտավորությունը կարող է կատարել նաև հայ-
ցային վաղեմության ժամկետն անցնելուց հետո: Պարտա-
վորության այդպիսի կատարում կարող է տեղի ունենալ յերկու դեպքում՝ այն դեպքում, յերբ պարտապանը գիտեր
հայցային վաղեմության ժամկետը լրանալու մասին, և
այն դեպքում, յերբ նա վճարումը կատարելու պահին
չգիտեր այդ մասին: Առաջին դեպքում պարտապանը դոր-
ծում է գիտակցորեն, գիտե, վոր պարտատերը չի կարող
հարկադրել իրեն վճարելու պարտքը, բայց, այնուամենայ-
նիվ, հնարավոր է համարում կամավոր կերպով վճարելու
իր պարտքը: Իսկ յեթե պարտապանը մոլորվել է, վճա-
րումը կատարելու պահին չի իմացել, վոր հայցային վա-

դեմոկրատիական Ժամկետն արդեն լրացել է, ապա կարող է նաև արդյուք, հետագայում տեղեկանալով այդ մասին, իր մեծարումը հետ պահանջել։ ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 47 հոդվածի և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածների հիման վրա պարտապան այդ դեպքում մեծարածը հետ պահանջել չի կարող։ Այդպիսով, պարտքի մեծարումը հայցային վաղեմություն ժամկետն անցնելուց հետո ևս դիտվում է վերադառնալու ժամկետի կատարում և վոչ վերադառնալու չեղած պարտքի մեծարում։

Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, յերբ կողմերի միջև դոյություն են ունենում մի քանի պարտավորություններ, կապված մեկը մյուսի հետ, վորոնցից մեկը հանդիսանում է ղլխավորը, իսկ մյուսը կցորդը։ Այսպես, որինակ, պարտապանն ըստ փոխադրի պարտավոր է մեծարել 500 ռուբլի և այդ դումարից տոկոսները։ Գլխավոր պահանջը կլինի պարտքի մայր դումարը՝ 500 ռուբլին վերադարձնելը, իսկ կցորդը պահանջը՝ տոկոսների մեծարումը։ Կցորդը պահանջ կլինի նաև այս կամ այն պայմանադրով պարտավորություններ չկատարելու համար սահմանված տուժանքի, տուժի է և այլն մեծարելու վերաբերյալ պահանջը։ ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 46 հոդվածը և մյուս միութենական հանրապետությունների քաղ. որ. համապատասխան հոդվածները սահմանում են, վոր ղլխավոր պահանջի վերաբերմամբ հայցային վաղեմության ժամկետն անցնելուց հետո միաժամանակ, հայցի իրավունքը մարվում է վոչ միայն ղլխավոր, այլև կցորդ պահանջների վերաբերմամբ։ Այսպես, որինակ, յեթե անցել է ապրանք մատակարարելու պայմանադրից բոլոր պահանջի ժամկետը, ապա մարվում է նաև այդ պայմանադրով նախատեսված տուժանքը դանձելու վերաբերյալ հայցի իրավունքը, թեկուզ և տուժանք մեծարելու պահանջի հայցային վաղեմության ժամկետը դեռևս անցած չլինի։

Մենք մինչև այստեղ չարադրեցինք հայցային վաղեմության ժամկետն անցնելու հետևանքները՝ պարտավորական հարաբերություններից ծագող պահանջների համար։ Այլ է լինում դրությունը, յերբ վեճը վերաբերում է սեփականության իրավունքին։

Քանի վոր ԽՍՀՄ-ում ձեռքբերման վաղեմություն չկա, ապա ուրիշ իրին տիրապետող անձը սեփականություն իրավունք ձեռք չի բերում, յեթե սեփականատերը հայցի իրավունքը կորցրել է հայցային վաղեմության ժամկետն անցնելու հետևանքով։ Այդպիսի դեպքերում, համաձայն ՌԽՖՍՀ Գերադույն Դատարանի պլենումի 1925 թ. հունիսի 29-ի պարզաբանման (ՌԽՖՍՀ Քաղ. Որ. 44 հոդվածի հավելվածը, հրատ. 1938 թ.), իրը համարվում է տիրապետող Քաղ. Որ. 68 հոդվածի իմաստով և անցնում է պետության սեփականությանը։

Գ Լ Ո Ւ Խ VIII

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

Հայցային վաղեմությունն որենքը սահմանել է հոդուտ քաղաքացիական իրավունքների պատշաճ պաշտպանություն և անձնական ու գույքային իրավական հարաբերությունների մեջ համապատասխան կարգ ապահովելու նպատակով։ Դրանից հետևում է այն, վոր նրա կիրառման հարցը չի կարող կախված լինել պատասխանողի ցանկությունից և հայցողությունից։ Բուժութական դատարանում վաղեմության ժամկետները կիրառվում են միայն պատասխանողի հայտարարությամբ։ Յեթե պատասխանողը դատարանում չհայտարարեց հայցվորի կողմից հայցային վաղեմության ժամկետը բաց թողնելու մասին, ապա դատարանն ինքը, իր նախաձեռնությամբ, չի կարող մերժել հայցը, թեկուզ և նա դործի հանդամանքներից յեկած լինի այն համոզման, վոր այդ ժամկետը բաց է թողնված։ Այլ է դրությունը խորհրդային դատարանում։ Անկախ նրանից՝ պատասխանողը հիմնվում է հայցային վաղեմության ժամկետի վրա թե վոչ, դատարանը պարտավոր է բոլոր դեպքերում, իր նախաձեռնությամբ, այդ հարցը պրոցեսի ժամանակ կողմերի քննության դնել և ըստ այնմ վճիռ կայացնել։

Այս կանոնի կապակցությամբ հարց է ծագում, թե ինչպես պետք է վարվի դատարանն այն դեպքում, յերբ

պատասխանողը միջնորդութիւնն և հարուցում վեճն բա-
եյության քննելու մասին, թեև հայցվորը, հայցային վա-
ղեմության ժամկետն անցնելու հետեանքով, կորցրել է
հայցի իրավունքը: Պետք է ընդունել, վոր դատարանը
պարտավոր է դործն ըստ եյության քննել, քանի վոր այդ
դեպքում պատասխանողը չահադրոված և վոչ միայն նրա-
նում, վորպեսզի աղատվի վճարում կատարելու անհրաժեշ-
տութիւնից, այլև նրանում, վորպեսզի դատական վճռի
միջոցով հաստատի, վոր հայցվորի համար հայցի իրա-
վունքը չի ել ծաւել, վոր ինքը պատասխանողը հայցվա-
րի նկատմամբ վոչ մի պարտավորութիւն չի ունեցել:
Որհնդային քաղաքացու պատվի և արժանապատիւթյան
պահպանութիւնը պահանջում է, վորպեսզի դատարանը
պատասխանողի պահանջով պարզի կողմերի իսկական փոխ-
հարաբերութիւններն ու հաստատի, յետե այդ կհամապա-
տասխանի դործի վրաստական հանդամանքներին, վոր նա,
սրատասխանողը, չի վճարում վոչ թե նրա համար, վոր
սղտվել է հայցվորի անձնապահութիւնից, անվութու-
թիւնից, այլ նրա համար, վոր այդպիսի պարտավորու-
թիւնն նա իր վրա չի վերցրել: Համանման յենթադրու-
թիւնները բերում են նույն հետեութիւնը նաև այն դեպ-
քերում, յերբ վեճը տեղի է ունենում սոցիալիստական տըն-
տեսութիւն կաղմակերպութիւնների միջև:

ԳԼՈՒԽ IX

ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ ՅԵՐԿԱՐԱՅՆԵԼՈՒ
ՅԵՎ ՀԱՅՅԱԴԻՄՈՒՄ ՏԱԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏԸ ՎԵՐԱԿԱՆԳ-
ՆԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ԿՈՂՄԻՅ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

Ինչպես արդեն ցույց տրվեց, հայցային վաղեմութիւն
ժամկետն անցնելու հետ միասին մարվում է և հայցի իրա-
վունքը, այսինքն՝ իրավունքի իրադործումը հարկադիր
կարգով դառնում է անհնար: Սակայն այդ դեռ չի նշանա-
կում, վոր դատարանում անհնար է հայց հարուցել, քանի
վոր այդ դեպքերում հայց հարուցելու իրավունքը չի կոր-

չում: Դրա համար ել սխալ պետք է համարել մի քանի դա-
տավորների պրակտիկան, վորոնք հրաժարվում են հայցա-
դիմում ընդունելուց՝ հայցային վաղեմութիւն ժամկետը
բաց թողնված լինելու պատճառով: Այդ պրակտիկան նախ
հակասում է ՌԽՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 31 հոդվածին և
մյուս միութենական հանրապետութիւնների քաղ. դատ.
որ. համապատասխան հոդվածներին, վորոնց համաձայն
դատարանը կարող է հայցադիմումը չընդունել միայն այն
դործերով, վորոնք ընդհանրապես ընդդատյա չեն դատարա-
նին կամ տվյալ դատարանին. յերկրորդ՝ այդ պրակտիկան
սխալ է նաև նրա համար, վոր բուն հարցն այն մասին, թե
արդյոք անցել է վաղեմութիւն ժամկետը, թե վոչ, բոլոր
դեպքերում անվիճելի չի համարվում: Դատավորը դտնում
է, վոր ժամկետն անցել է, իսկ հայցվորը կարող է վիճար-
կել դատավորի այդ կարծիքը, իսկ ապացուցել նա կարող
է միայն դատական նիստում, որինակ, ներկայացնելով
ապացույցներ վաղեմութիւն ժամկետի ընդհատման կամ
կատեցման մասին: Վերջապես, հայցվորը համոզվելով հա-
ցային վաղեմութիւն ժամկետի լրանալու մեջ, կարող է
միջնորդութիւն հարուցել այն յերկարացնելու (ՌԽՖՍՀ
Քաղ. Որ. 49 հոդվածը) կամ հայց հարուցելու ժամկետը
վերականգնելու մասին (ՌԽՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 62 և 63
հոդվածները):

ՌԽՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 5 հոդվածի և մյուս միութե-
նական հանրապետութիւնների քաղ. դատ. որ. համապա-
տասխան հոդվածների հիման վրա, դատարանը վորոչ հան-
դամանքներում պետք է նախաձեռնութիւն ցուցաբերի և
հարց դնի հայցային վաղեմութիւն ժամկետը յերկարացնե-
լու մասին, թեկուզ և կողմն այդ մասին խնդրած չլինի:

Այս ամենից հետեում է, վոր հայցային վաղեմութիւն
ժամկետը յերկարացնելու և հայց հարուցելու ժամկետը
վերականգնելու հարցերը կարող են քննութիւն առնվել մի-
այն դատական նիստում (և վոչ դատավորի կողմից մի-
անձնյա) պարտադիր կերպով տեղեկացնելով կողմերին:
Պատասխանողը կարող է հայցվորի խնդրի հիմնավորված
լինելը հերքող ապացույցներ ներկայացնել:

ՌԻՆՖՍՀ Քաղ. Որ. 49 հոդվածի հիման վրա, հայցա-
յին վաղեմության ժամկետը յերկարացնելու վերաբերյալ
միջնորդությունը պետք է քննություն անելի դործն ըստ
եյուլթյան քննելու հետ միաժամանակ: Յեթե դատարանը
հնարավոր է գտնում յերկարացնել ժամկետը, ապա նա
գործը քննություն է անում ըստ եյուլթյան և՛ նայած
դործի հանգամանքներին, բավարարում է հայցադահանջ-
ները կամ մերժում է: Իսկ յեթե դատարանը հիմք չի դեռ-
նում ժամկետը յերկարացնելու համար, ապա նա վճիռ է
կայացնում հայցը մերժելու մասին՝ հայցային վաղեմու-
թյան ժամկետն անցնելու հետևանքով:

Այլ կերպ է դրվում հարցը, յերբ հայցվորը խնդրում է
Քաղ. Դատ. Որ. 62 և 63 հոդվածների կարգով հայց հա-
րուցելու ժամկետը վերականգնելու մասին. դա ինքնուրույն
հարց է:

ՌԻՆՖՍՀ Քաղ. Դատ. Որ. 64 հոդվածի և մյուս միու-
թեան հանրապետությունների քաղ. դատ. որ. համա-
պատասխան հոդվածների համաձայն հայց հարուցելու
ժամկետը վերականգնելու վերաբերյալ խնդիրը պետք է հա-
րուցվի հայցադիմումը տալու հետ միաժամանակ, սակայն
դատարանը դատական նիստի քննություն է դնում սկզբում
միայն մեկ հարց՝ հայցադիմումն ընդունելու հարցը: Այդ
դեպքում դատարանը վորոշում է կայացնում հայցվորի
միջնորդությունը բավարարելու կամ մերժելու մասին:
Առաջին դեպքում հայցադիմումն ընդունվում է վարույ-
թում, և գործի հետագա շարժումն ու նրա քննությունը
կատարվում է սովորական կարգով: Յերկրորդ դեպքում
դատարանը հայցադիմումը վերադարձնում է հայցվորին:

Ինքնըստինքյան հասկանալի չէ, վոր այն հայցվորը,
վորի միջնորդությունը՝ հայցը հարուցելու ժամկետը վե-
րականգնելու մասին՝ մերժված է, կարող է դատարանի
վորոշումը դանդաղարկել վերադառ դատարանին (ՌԻՆՖՍՀ
Քաղ. Դատ. Որ. 249 հոդվածը), քանի վոր այդպիսի մեր-
ժումը արգելակում է գործի հետագա շարժման հնարավո-
րությունը: Իսկ հայցվորի միջնորդությունը բավարարելու
դեպքում, պատասխանողը չի կարող դատարանի այդ վո-

րոշումը դանդաղարկել վերադառ դատարանին մինչև ըստ
եյուլթյան վճիռ կայացնելը, բայց վճռի դեմ իր տված
դանդաղարկ մեջ պատասխանողը կարող է մասնավորապես
նշել հայց հարուցելու ժամկետը վերականգնելու վերաբե-
րյալ վորոշման հիմնավորված չլինելու մասին, և այդ հան-
դամանքը կարող է ամբողջ վճիռը բեկանելու հիմունքներից
մեկը ծառայել:

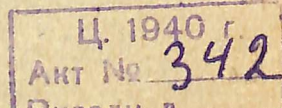
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գլուխ I.	Հայցային վաղեմության հասկացությունը	3
Գլուխ II.	Հայցային վաղեմության ժամկետները և ղրանք հաշվե- լու կարգը	7
Գլուխ III.	Հայցային վաղեմության կասեցումը	17
Գլուխ IV.	Հայցային վաղեմության ժամկետի ընդհատումը . . .	19
Գլուխ V.	Հայցային վաղեմության ժամկետների փոփոխությունը	25
Գլուխ VI.	Հայցային վաղեմության բաց թողած ժամկետի յերկա- րացումը	26
Գլուխ VII.	Հայցային վաղեմության ժամկետը բաց թողնելու հե- տևանքները	27
Գլուխ VIII.	Հայցային վաղեմության ժամկետի կերտումը	29
Գլուխ IX.	Հայցային վաղեմության ժամկետը յերկարացնելու և հայցադեմումը տալու ժամկետը վերականգնելու վերաբերյալ գլխումները ղատարանի կողմից փնտթության սունելու կարգը .	30

Թարգմ. Լ. Թորոսյան
Խմբագիրներ Ս. Մամյան և Ս. Մարտիրոսյան
Տեխ. խմբ. Ս. Խաչատրյան
Սրբագրել է Վ. Զիդեյան
Կոնտրոլ սրբագրել է Ա. Արուսյան

Դրավիտի լիազոր Վ. 1099, Պատվեր № 282, տիրաժ 1000
Հանձնված և արտադրություն 20/XII 1939 թ.
Ստորագրված և տպագրելու 28/II 1940 թ.
Գինը 70 կ.

Քաղաքական գրականության պետական հրատարակչության տպարան,
Երևան, Ալլահյանի գլխին № 65

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0221254

ФР 70 4.

18261

34/91

Апр.

2-5731a

С. Н. АБРАМОВ
ИСКОВАЯ ДАВНОСТЬ

Издательство Наркомюста Арм. ССР.
Ереван, 1940